

Урок 16-17

ТЕМА: Природні умови і ресурси Європи

ПЕРШ НІЖ ЧИТАТИ, ПРИГАДАЙТЕ!

Чим відрізняються природні ресурси від природних умов?

Що таке ресурсозабезпеченість?

• **Особливості природних умов Європи.** Природні умови регіону сприятливі для життя і економічної діяльності. Європа майже повністю розміщена в помірному географічному поясі, лише крайня північ її заходить у субарктичний і частково арктичний пояси, а південь — у субтропічний. Європа омивається морями Атлантичного, Північного Льодовитого і Тихого океанів, що впливає на розвиток морського транспорту та ведення зовнішньої торгівлі.

Для Європи характерні значна розчленованість берегової лінії та наявність великої кількості півостровів зі зручними затоками, бухтами.

Європа вирізняється різноманітним рельєфом. Спостерігається чергування гір, височин і низовинних рівнин, що зумовлює ландшафтну мозаїчність і своєрідність країн. На півночі простягаються Скандинавські гори. На південь від гірських країн Північної Європи розкинулася широка смуга низовинних рівнин. Південніше лежить пояс середньовисотних хребтів. Ще південніше — пояс найвищих гір. Величезна дуга Альп відділена від дуги Карпат Віденською западиною, яку перетинає річка Дунай, друга за довжиною і площею басейну в Європі. Важливими водними артеріями є також найбільша річка Європи Волга і третя за довжиною європейська річка Дніпро. Європа славиться й мальовничими озерами та наявністю різноманітних лікувальних мінеральних вод і грязей.

Особливості рельєфу досить сприятливі для прокладання важливих транспортних магістралей через усю Європу, для туризму та рекреації.

Мал. 6. Нафтогазоносний район Північного моря

Водні об'єкти значно використовуються не лише як джерела прісної води, а й як енергетичний ресурс. Більшість європейських річок судноплавні.

У Європі комфортні кліматичні умови, які є основою формування значної кількості зон відпочинку, лікування й оздоровлення.

- **Мінеральні ресурси.** Серед мінеральних паливних ресурсів Європи важливе господарське значення мають паливні ресурси, рудні й нерудні корисні копалини, мінеральні лікувальні води й грязі.

Завдяки сприятливим природним умовам найбільші запаси такого паливного ресурсу, як вугілля, накопичилися у Східній і Західній Європі. Загальні запаси всіх типів вугілля Європи оцінюють у понад 1 трлн тонн, з них

близько 34 % - антрацити й кам'яне вугілля, решта - буре вугілля. Розвідані запаси вугілля у Європі становлять понад 72 млрд тонн у. п. Запаси кам'яного вугілля Європи становлять 15,2 % світових запасів. Найбільшими вугільними басейнами є Кузнецький, Кансько-Ачинський, Тунгуський, Печорський, Підмосковний (Росія), Рурський (Німеччина), Сілезький (Польща), Донецький (Україна), Йоркшир-Ноттінгемшир (Велика Британія) та ін.

Подібно до вугілля, нафта і газ концентруються в Європі вельми локально. Усього розвідано понад 20 нафтогазоносних басейнів. Зокрема, значні запаси нафти й газу зосереджені в Росії. Газові родовища шельфу Північного моря добре освоєні й експлуатуються у Великій Британії, Нідерландах, Норвегії (мал. 6). Запасами нафти й газу володіють також Австрія, Албанія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Польща, Румунія, Франція, Чехія та ін. В Україні родовища нафти й газу мають державне значення.

Історія географії

Як освоювали нафту і газ у Європі. Перші промислові нафтові родовища Європи відкрито в Україні (1810 р., Дрогобич) і Франції (1813 р., Пешельбронн). Планомірні пошуки нафти й газу розпочато в 40-ві - 50-ті рр. XX ст. У цей час відкрито найбільші континентальні нафтові та газові родовища: Схонебек (1943) у Нідерландах, Лак (1949) і Парантіс (1954) у Франції, більшість родовищ Німеччини, газові родовища р. По в Італії, родовища Джела і Рагуза на о. Сицилія (Італія), Гронінген (Слохтерен, 1959). Переважна частина запасів нафти й газу сконцентрована в найбільшому в Європі Центральноєвропейському, Передкарпатсько-Балканському, Аквітанському, Адріатично-Іонічному нафтогазоносних басейнах і Балтійській нафтогазоносній області.

Рудні корисні копалини, як і паливні, розміщені в Європейському регіоні нерівномірно. Так, найбільші поклади залізної руди (понад 16 % світових

запасів) зосереджені в Курській магнітній аномалії (Росія), Кривому Розі (Україна), а також у Франції, Швеції, Польщі й Албанії.

Найбільшими запасами марганцевих руд володіють Україна і Болгарія. Окремі родовища освоєно також у Греції, Італії, Угорщині, Румунії.

Серед інших рудних корисних копалин у Європі промислове значення мають титанові (Україна, Норвегія, Фінляндія, Польща), хромові (Фінляндія, Албанія, Греція, Україна), алюмінієві (Греція, Франція, Угорщина, Румунія, Боснія і Герцеговина), мідні (Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія, Велика Британія та ін.), олов'яні (Велика Британія, Іспанія, Португалія, Чехія), ртутні (Іспанія, Італія, Україна) і поліметалеві руди.

Родовища руд благородних металів (золота, срібла, платини) у Європі порівняно рідкісні. Власне золоторудними є родовища Салсінь у Франції, Брад, Златна, Секеримб у Румунії, Мужіївське, Береговське, Сауляк в Україні. До золото-срібних належать родовища Кремніца, Пуканец (Чехія, Словаччина). Поклади срібла експлуатуються в Норвегії, а руди платинової групи відомі у Фінляндії.

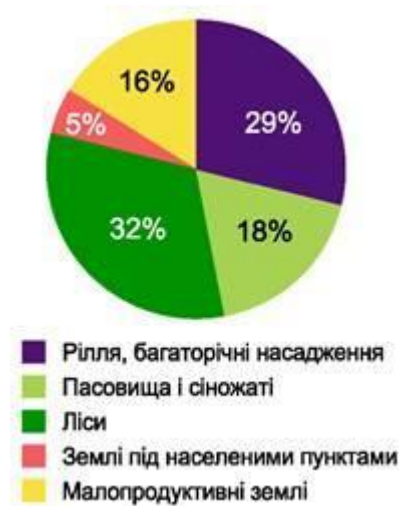
Гірничохімічна сировина в Європі представлена калійними і кам'яними солями, фосфатами, сіркою та ін. корисними копалинами. Великі поклади калійних солей є у Верхньорейнському (Франція, Німеччина), Ельзаському (Франція), Йоркширському (Велика Британія), Ганноверському і Верра-Фульда (Німеччина), Гданському (Польща), Прикарпатському (Україна), Прип'ятському (Білорусь) басейнах. Поклади кам'яної солі відомі у Великій Британії, Данії, Україні, Німеччині, Польщі, Болгарії та інших країнах. Значні запаси фосфатів зосереджені на Скандинавському (Фінляндія, Норвегія, Швеція) і Кольському (Росія) півостровах. Родовища сірки є в Італії (Сицилія), Україні (Прикарпаття), Греції (о. Мілос), Польщі (Тарнобжег, Воля Вісньовска, Гжибув), Франції та Німеччині.

Серед нерудних мінеральних ресурсів Європи своїми запасами виділяються будівельні матеріали, а також вогнетривкі матеріали, графіт, азбест, вапняки і доломіти.

Європейські країни багаті на мінеральні, зокрема й термальні лікувальні, води. Численні джерела мінеральних вод є в багатьох європейських країнах. На їхній основі функціонують рекреаційні комплекси світового і європейського значення, приміром Баден-Баден, Карлові Вари, Бат, Трускавець тощо.

- **Земельні, лісові, водні ресурси.** Важливими для розселення і господарської діяльності в Європі є земельні ресурси. Вони є основними засобами виробництва в сільському й лісовому господарстві.

На Європу припадає лише близько 4 % світового земельного фонду, душовий показник земельних ресурсів становить пересічно 1 га. На оброблювані землі припадає 29 % земельного фонду Європи, що суттєво більше, ніж в інших регіонах світу (мал. 7). Забезпеченість ріллею на душу населення становить 0,28 га (світовий показник - 0,24-0,25 га). Серед європейських країн, які найбільше забезпечені орними землями, Україна, Росія, Франція, Польща та ін., а найменше - наприклад, Бельгія, Нідерланди. Частка земель, зайнятих під пасовища, нижча за світовий показник, а частка земель під лісами, навпаки, вища, ніж у решті країн світу. Під населені пункти в Європі зайнято понад 5 % земельного фонду. Цей показник є найбільшим у світі. Проте в Європі, порівняно з іншими регіонами, найнижчий показник малопродуктивних земель.

Мал. 7. Структура земельного фонду Європи

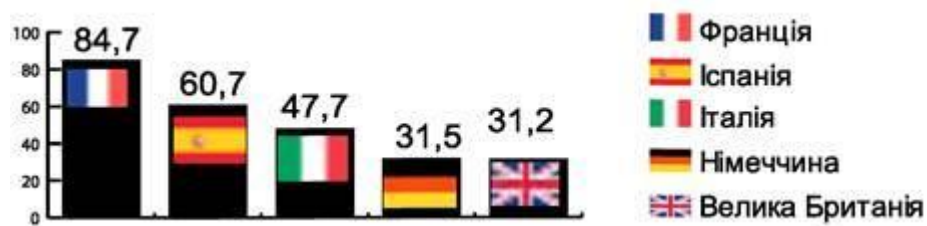
Європа належить до лісозабезпечених регіонів світу, оскільки лежить у Північному лісовому поясі Землі. Найбільші запаси деревини сконцентровані в Росії та в країнах Північної Європи (Швеція, Фінляндія). Серед лідерів за заготівлею деревини також Німеччина, Франція, Польща.

Серед природних ресурсів водні ресурси посідають важливе місце в Європі. Для сільськогосподарського, промислового й комунального водопостачання використовують переважно річкові та ґрунтові води, якими європейські країни забезпечені відносно непогано.

На Європу припадає понад 15 % світових ресурсів прісної води, а річковий стік на одну особу становить 9,1 тис. м³, проте розміщені вони нерівномірно. Водозабезпеченість окремих європейських країн дає їм змогу вже зараз концентрувати на своїй території водомісткі виробництва, а ряду країн Північної Європи - навіть експортувати чисту питну воду. Ряд країн Східної Європи, зокрема й Україна, належать до країн, де вода є дефіцитним природним ресурсом.

- **Рекреаційні ресурси.** Європа належить до регіонів, добре забезпечених рекреаційними ресурсами, які сприяють відпочинку, оздоровленню та лікуванню людей. Це насамперед тепле Середземне море, гірські системи,

мальовничі ландшафти, національні природні парки, бальнеологічні ресурси, об'єкти культурної спадщини тощо. У більшості європейських країн оптимально поєднані природні та історико-культурні рекреаційні ресурси, достатній рівень їх освоєння і використання, що сприяє привабленню сюди туристів з усього світу. Не випадково серед туристичних лідерів світу переважно країни Європи (мал. 8). А серед регіонів світу найпопулярнішим у міжнародних туристів є саме Європа.

Мал. 8. Європейські лідери за кількістю міжнародних туристичних відвідувань станом на 2015 р. (млн)

ГОЛОВНЕ

Природні умови Європи різноманітні і сприятливі для життєдіяльності людей. Найбільшою різноманітністю характеризуються мінеральні ресурси Європи, серед яких паливні, руди чорних і кольорових металів.

Європа посідає провідні позиції у світі за часткою оброблюваних земель і лісів. Водні ресурси в Європі розміщені нерівномірно і є відносно достатніми.

Європа є лідером за сукупністю рекреаційних ресурсів та їхнім освоєнням.

Завдання:

1. Перегляньте презентацію за посиланням:

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-prirodni-resursi-ta-prirodni-umovi-regionu-vropa-58983.html>

2. За картами атласу й іншими джерелами інформації виявіть країни Європи з найбільшою і найменшою концентрацією мінеральних ресурсів. Визначте забезпеченість мінеральними ресурсами країн-сусідів України.

3. Дайте відповіді на запитання:

1. Які природні умови сприяють розвитку економіки європейських країн?
2. Які субрегіони і країни Європи мають найбільше мінеральних ресурсів?
3. Які мінеральні ресурси Європи мають світове значення?
4. Порівняйте земельний фонд Європи зі світовим.
5. Поясніть великий потік туристів-рекреантів до європейських країн.

4. Користуючись картами атласу, визначте країни-лідери за ресурсозабезпеченістю.